

JUBILEJ UTJELOVLJENJA. POVIJEST SPASENJA U SVJETLU OTAJSTVA ISUSA KRISTA

ĐURO HRANIĆ

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Teologija u Đakovu
Petra Preradovića 17
31400 Đakovo

Primljeno: 2 /2000.
Izlaganje na znanstvenom skupu
UDK 232.3

Sažetak

Kristovo utjelovljenje je povijesni događaj, smješten u sasvim konkretan kronološki i geografski prostor. Istodobno utjelovljenje ima natpovijesno, univerzalno i kozmičko značenje. Članak konfrontira dvije interpretacije povijesti spasenja i otajstva Isusa Krista: hamartocentričnu (koja polazi od grijeha i otajstvo Isusa Krista tumači polazeći od čovjekove potrebe za otkupljenjem) s kristocentričnom, novozavjetnom perspektivom (koja otajstvo Isusa Krista smješta u središte povijesti spasenja i sve momente unutar te povijesti tumači u svjetlu univerzalne i kozmičke uloge Isusa Krista). Polazeći od Pavlove i Ivanove novozavjetne teologije, autor donosi povijesno teološke zaključke s obzirom na univerzalno i kozmičko značenje Kristova utjelovljenja. Na kraju, u zaključku, osvrće se na povijesnu okolnost Velikog jubileja 2000. smještenog unutar života Crkve i obilježavanju 2000 godina od Kristova utjelovljenja daje kristološko-eshatološko usmjerenje. Ključne riječi: utjelovljenje, povijest spasenja, hamartocentričnost, kristocentričnost, Veliki jubilej 2000.

0. UTJELOVLJENJE, VRHUNAC BOŽJE OBJAVE

Iako Bog uvijek ostaje transcendentalan u odnosu na stvoreni svijet i ljudsku povijest, Biblija govori o Bogu koji stvara iz ljubavi i ulazi u dijalog sa svojim stvorenjem. To se ostvaruje u ljudskoj povijesti. Bog priopćava čovjeku sebe i svoj naum spasenja. Ljudska je povijest, stoga, mjesto Božjeg zauzimanja za čovjeka, te je uklopljena u povijest spasenja. Objava je čin Božje autokomunikacije. Ostvaruje se po Božjim *djelima* i *riječima* u povijesti spasenja, »iznutra među sobom povezanim«, tako da djela pokazuju i potkrepljuju riječi, a riječi tumače i osvjetljavaju djela.¹

Božje samodarivanje jest povijesno i postupno, a kulminantna točka i potpuno ostvarenje njegova samodarivanja jest eshatološke naravi. Vrhunac Božjeg samodarivanja

čovjeku, u kojem se ostvaruje definitivni susret između Boga i čovjeka (kao krune stvaranja), jest utjelovljenje Isusa Krista. U osobi Isusa Krista Bog i čovjek postali su jedno. Bog (koji se daruje) i čovjek (koji se u traženju punine svojega bića otvara za Boga), u Isusu Kristu postali su hipostatski sjedinjeni i definitivno združeni.

Biblijska teologija poznaje i govori o dvije dimenzije utjelovljenja Isusa Krista: (1) utjelovljenje je povijesni događaj; (2) utjelovljenje ima natpovijesno, univerzalno i kozmičko značenje:

(1) »U punini vremena odasla Bog Sina svoga: od žene bi rođen, Zakonu podložan da podložnike Zakona otkupi te primimo posinstvo« (Gal 4,4-5). Ono što je u Gal 4,4-5 Pavao predstavio kao spasenjsku volju

¹ Usp. *Dei Verbum*, 2.

Boga Oca koji šalje Sina, u poslanici Filipljanima (Fil 2,6-7) upućuje na Sinovljevo ostvarenje toga nauma, govoreći o samoponiženju (*kenosis*) Sina: »On (Sin), trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe ‘opljeni’, uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik«. Riječ je, dakle, o Božjem zahvatu u ljudsku povijest, o događaju Boga u ljudskoj povijesti.

(2) Ivanovo Evanđelje kaže to isto na sljedeći način: Riječ, koja bijaše u početku (Iv 1,1) i po kojoj je sve postalo (Iv 1,3.10), tijelom je postala i nastanila se među nama (Iv 1,14) (usp. 1 Tim 3,16). Ivan povijesni događaj utjelovljenja Riječi povezuje s ulogom te iste Riječi u djelu stvaranja.

Početak poslanice Hebrejima razvija teologiju objave i povijesni događaj utjelovljenja stavlja u povijesno-spasenjski kontekst, naglašavajući istodobno ontološko i univerzalno značenje Božjeg zahvata po povijesnom događaju utjelovljenja Sina: »Više puta i na više načina Bog nekoć govoraše ocima po prorocima; konačno, u ove dane, progovori nama u Sinu. Njega postavi baštinikom svega; Njega po kome sazda svjetove. On, koji je odsjaj Slave i otisak Bića njegova (...)« (Hebr 1,1-3).

Ove iste misli susrećemo sabrane i sročene i u svečanom liturgijskom himnu poslanice Kološanima (usp. Kol 1,15-20).

Utjelovljenje Isusa Krista je, dakle, s jedne strane, povijesni događaj koji se dogodio u određenom trenutku povijesti. Bog je po utjelovljenju svoga Sina u osobi Isusa iz Nazareta ušao u ljudsku povijest te je utjelovljeni Sin Božji povijesna osoba, a događaj Isusa Krista povijesni događaj kojega smještamo i u sasvim konkretan vremenski i geografski prostor. No, s druge strane, utjelovljenje je istodobno i otajstvo koje ima svoje ontološko, nadvremensko, univerzalno i kozmičko značenje; otajstvo koje nadilazi svoje konkretne povijesno-geografske odrednice unutar kojih je ostvareno.

Ljudska je povijest tako, po Kristovu utjelovljenju, dobila novu dimenziju. Postala je uklopljena u povijest spasenja, koja ju nadilazi. Događaji ljudske povijesti dobivaju svoje

puno značenje i svoj konačni smisao tek interpretirani u kontekstu povijesti spasenja.

Zadaća našeg izlaganja je odčitavanje značenja povijesnog događaja i osobe Isusa Krista, prije svega njegova utjelovljenja, u kontekstu cjelokupne povijesti spasenja te interpretacija povijesti spasenja polazeći od otajstva Isusa Krista.

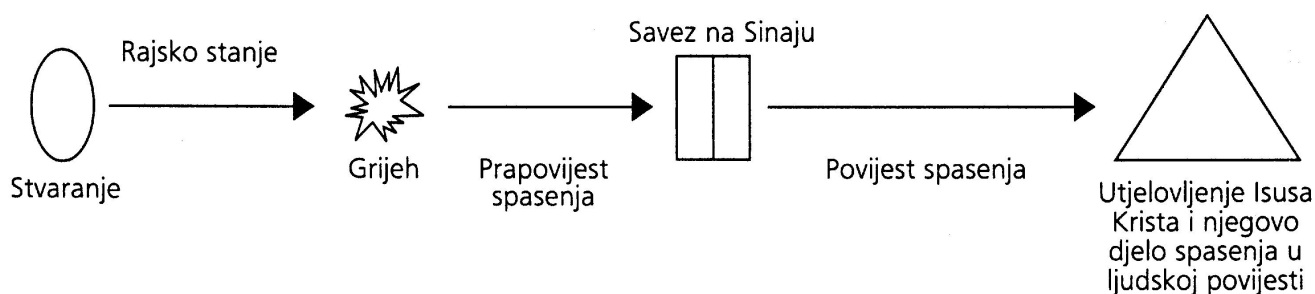
1. HAMARTOCENTRIČNA INTERPRETACIJA POVIJESTI SPASENJA

1.1. Hamartocentrična interpretacija povijesti spasenja

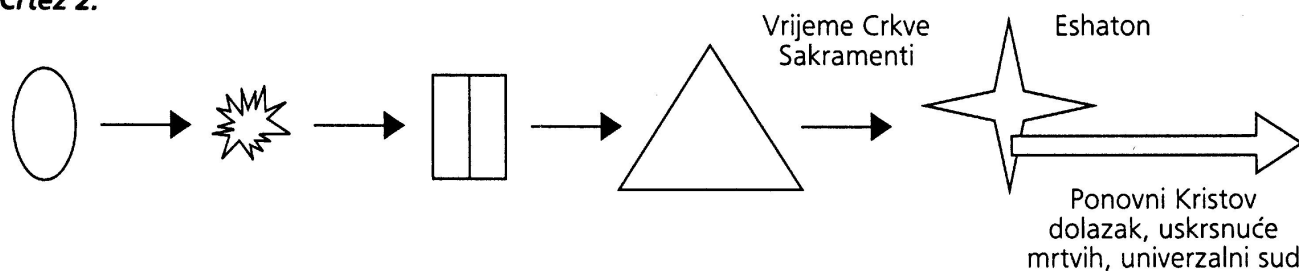
U našoj redovitoj kršćanskoj svijesti i katehetskoj praksi udomaćena je kronološka interpretacija povijesti spasenja: Vječni Bog »u početku« (Post 1,1) stvorio čovjeka na svoju sliku (Post 1,26-27). Praroditelji, Adam i Eva, grijehom su se odmetnuli od Boga, izgubili su milost i osuđeni su na propast. Tako je počela povijest grijeha. No, Bog je u svojoj milosrdnoj ljubavi odlučio spasiti čovjeka. Izabrao je Abrahama i od njegova potomstva učinio izabrani narod. S tim je narodom sklopio savez. Više puta i na više načina intervenirao je u povijesti toga naroda i vodio ga kroz povijest: od oslobođenja iz egipatskog ropstva i sklapanja saveza na Sinaju, preko sudaca i kraljeva, upravljao im je svoju riječ po prorocima, izbavio ih iz babilonskog sužanštva u koje su upali zbog svoje nevjere, da bi im u »punini vremena« (usp. Gal 4,4), tj. u određenom povijesnom trenutku poslao Sina svoga (*usp. crtež 1*).

Krist je svojim utjelovljenjem na sebe preuzeo grešnu ljudsku narav i na križu je pobijedio grijeh, jer je svojom mukom i smrću dao zadovoljštinu Ocu za uvredu koja mu je bila nanesena ljudskim grijehom. Kristovo uskrsnuće je jamstvo i našeg uskrsnuća. Njegovim uskrsnućem i silaskom Duha Svetoga započelo je vrijeme Crkve, u kojem nam je – snagom Kristove otkupiteljske milosti, koju primamo u sakramentima – ići naprijed sve do konca vremena kada će Krist ponovno doći u slavi i suditi živima i mrtvima. (*usp. crtež 2*).

Crtež 1.

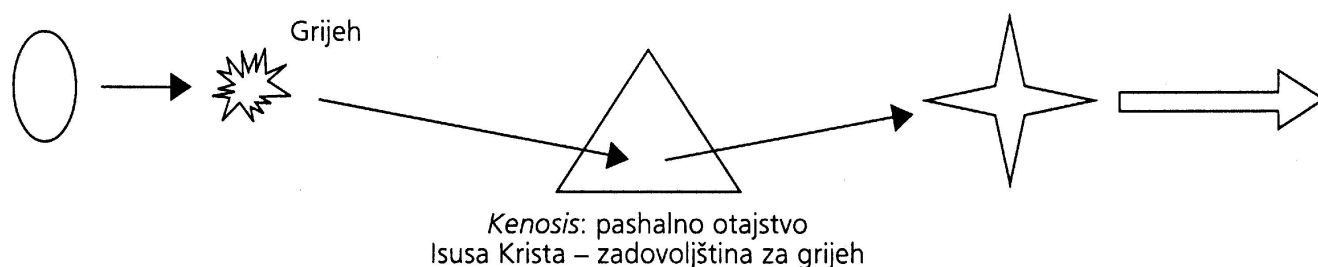
Crtež 2.

No, moramo kritički kazati da u takvom pristupu Kristovo utjelovljenje nije promatrano i vrednovano unutar cjelokupne povijesti spasenja, nego u svjetlu posljedica istočnoga grijeha. Kristova uloga u povijesti spasenja stoga je osiromašena i reducirana na saniranje posljedica istočnoga grijeha. Isus Krist je shvaćen i interpretiran prije svega kao restaurator reda narušenog grijehom.

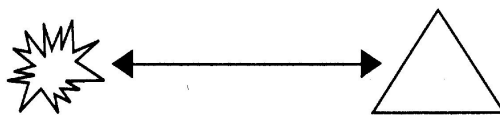
Povijest spasenja shvaćena je i interpretirana hamartocentrično, odnosno u središtu su grijeh i čovjekova potreba za otkupiteljem, a ne Isus Krist. U ovakvom pristupu bi se moglo činiti da grijeh ima prevlast nad Božjim naumom o povijesti spasenja. Utjelovljenje je interpretirano kao čin Očeva milosrđa kojim on odgovara na ljudski grijeh (utjelovljenje Sina je odgovor na grijeh), a ne Očev naum odvijeka, u kojem je Krist sadržaj i objavitelj Očeva nauma u ljudskoj povijesti (usp. Ef 1,3-14; crtež 3).

Crtež 3.

Princip jedinstva ljudskoga roda u takvom pristupu je Adam, a ne Krist. Krist je interpretiran u službi grešnoga Adama – nadilaženja posljedica njegova grijeha. Ne promatra se prije svega Kristova središnja uloga u čitavoj povijesti spasenja i njegovo univerzalno kozmičko značenje, nego se promatra njegovo djelo otkupljenja ostvareno smrću na križu. Umjesto da se promatra cjelokupna povijest spasenja, teološko promišljanje zaustavlja se na odnosu između čovjeka grešnika potrebnog otkupljenja i Krista kao otkupitelja (usp. crtež 4).

Crtež 4.

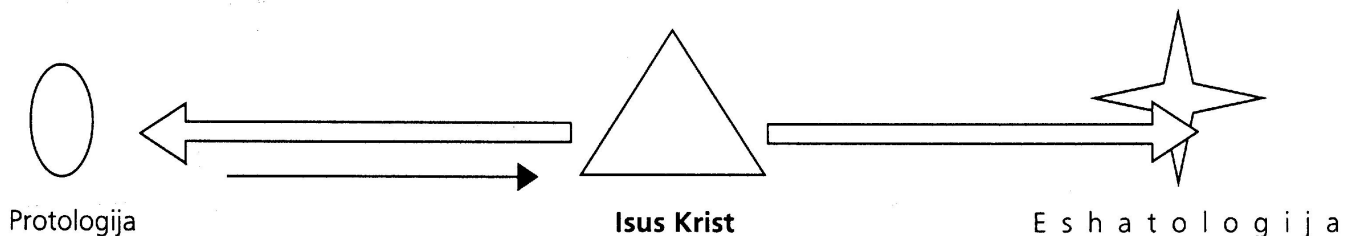
U takvom pristupu teološki se vrednuje samo križ (kao kontestacija grijeha i pobjeda nad grijehom), dok teološko značenje utjelovljenja i uskrsnuća ostaju po strani. Utjelovljenje je shvaćeno kao početak otkupljenja, a uskrsnuće je interpretirano tek kao veliku Očeva retribucija Sinu za pretrpljenu patnju na križu. Međutim, zaboravlja se da Kristovo utjelovljenje predstavlja i rekapitulacija svega stvorenoga te uzdignuće čovjeka i njegovih antropoloških datosti na novo dostojanstvo. K tome biva zanemareno kozmičko značenje Kristova uskrsnuća, kojim započinje novo eshatološko razdoblje ljudske

nja ovoga svijeta s vrednotama eshatološkog kraljevstva Božjega.

2. NOVOZAVJETNA KRISTOCENTRIČNA INTERPRETACIJA POVIJESTI SPASENJA

Pođemo li od novozavjetne, osobito Pavlove i Ivanove teologije, uočiti ćemo da je ondje umjesto hamartocentrične prisutna kristocentrična perspektiva. U središtu povijesti spasenja i teološkog promišljanja nalazi se osoba Isusa Krista te univerzalno i kozmičko značenje događaja Isusa Krista (*usp. crtež 5*).

Crtež 5.

povijesti u protežnosti između *već* započete uskrsne preobrazbe i *još uvijek* neostvarene suobličenosti Kristu uskrsnome. Naime, Krist je uskrsnuo kao »prvijenac među mnogom braćom« (usp. Rim 8,29), te govor o uskrsnuću »u posljednji dan«, na kraju povijesti, želi u stvari naglasiti ostvarenje uskrsne preobrazbe, započete u Kristu, u njezinim kozmičkim dimenzijama.

Implicitno je tu prisutan i negativan odnos prema ljudskoj naravi i stvorenoj stvarnosti. Ljudska se narav, njegova tjelesnost i seksualnost, promatraju u svjetlu grijeha, a ne kao pozitivan Božji dar, kojim je čovjek obdaren u samom činu stvaranja »u početku, na sliku Božju« (usp. Post 1,26-27), te osposobljen da u ime svih stvorenja bude sugovornik Božji. Ideal je bijeg od grešnoga svijeta, a izostaju inkarnacijski princip prihvaćanja i prepoznavanja uskrsnog dinamizma, već prisutnog u svijetu, te aktivna solidarnost i kršćanska zauzetost u izgradnji i usklađiva-

a) Novozavjetna biblijska teologija

U središtu pozornosti Novoga zavjeta jest Isus Krist, koji je jedini »savršena slika Boga nevidljivoga« (usp. 2 Kor 4,4). On je prvorođenac svakoga stvorenja (usp. Kol 1,15). On, savršena slika Božja (usp. 2 Kor 4,4; Kol 1,15), je i model stvaranja čovjeka u početku na sliku Božju (usp. Post 1,26-27). Smisao protologije otkrivamo samo u svjetlu kristologije. No, Krist predstavlja i početak spasenjske preobrazbe cjelokupne stvorene stvarnosti, usmjerene prema eshatološkom sjedinjenju i suobličenju njemu uskrsnome. Smisao stvaranja jest spasenje i konačna proslava svega u Sinu Isusu Kristu. Odatle proizlaze ontološko jedinstvo između protologije i eshatologije, između stvaranja i spasenja te između kozmologije i kristologije.

Utjelovljenje Isusa Krista Novi zavjet interpretira, s jedne strane, kao puninu Božjeg djela započetog stvaranjem »u početku« i

istodobno kao početak eshatološke spasenjske preobrazbe cjelokupne stvorene stvarnosti, usmjerene prema eshatološkom sjedinjenju i suobličenju svakog čovjeka Kristu uskrsnome, a s druge strane, Isus Krist je predstavljen kao jedini posrednik u djelu stvaranja i spasenja koje ostvaruje Otac te kao cilj prema kojemu teži cjelokupna stvorena stvarnost.²

Stvaranje se podudara s predodređenjem i izabranjem svega u Kristu (usp. Rim 8,28—30). Isus Krist kao vrhunac objave Božje je objavitelj pune istine o stvaranju čovjeka na sliku Božju te ontološkog jedinstva cjelokupne povijesti spasenja.³ Jedinstvena i univerzalna posrednička uloga Isusa Krista počiva na njegovom jedinstvenom ontološkom identitetu utjelovljenoga Sina Božjega, koji mu daje univerzalno značenje u povijesti spasenja za sve ljude i za cjelokupnu stvorenu stvarnost.⁴

Spomenuti »početak« o kojemu govori Ivan ima svoju paralelu u »početku« o kojemu govori Knjiga postanka (1,1)⁵. Stvarni *arhé* stvaranja i stvorenoga svijeta jest Krist (usp. i kristološko-kozmoške tvrdnje u Kol 1,15-20). Stvorenu stvarnost Ivanov Prolog interpretira polazeći od unutartrajstvenih odnosa – između Oca i Sina. U retku 10. kozmologija se susreće sa soteriologijom (svijet koji je po */dial/* Kristu postao nije ga upoznao). Stvorena stvarnost, tj. čovjek otkriva smisao svojega postojanja samo u svjetlu objave. Tu temu dotiče završni, 18. redak Prologa u kojemu je stvoriteljska Riječ identična objaviteljskoj Riječi: »Boga nitko nikada ne vidje: Jedinorođenac – Bog, koji je u krilu Očevu, on nam ga obznani«. Tako opet (usp. Hebr 1,1-3) susrećemo univerzalnost i jedinstvenost Kristove uloge: u stvaranju, spasenju i objavi.⁶

Kristova relacija s kozmosom u poslanici Kološanima precizirana je trostrukim izrazom: »u njemu«, »za njega« i »po njemu« (usp. Kol 1, 15-16). Donosimo cjelovit tekst kristološkog himna iz Kol 1,15-20:

15 On je slika Boga nevidljivoga,
Prvorođenac svakog stvorenja.

16 Ta **u njemu** je sve stvoreno
na nebesima i na zemlji,

vidljivo i nevidljivo,
bilo Prijestolja, bilo Gospodstva,
bilo Vrhovništva, bilo Vlasti –
sve je **po njemu** i **za njega** stvoreno:

17 on je prije svega
i sve stoji **u njemu**.

18 On je Glava Tijela, Crkve;
on je Početak,
Prvorođenac od mrtvih,
da u svemu bude Prvak.

19 Jer svidjelo se Bogu
u njemu nastaniti svu Puninu

20 i **po njemu**
– uspostavivši mir krvlju križa njegova –
izmiriti sa sobom sve,
bilo na zemlji, bilo na nebesima.

U himnu možemo prepoznati dvije strofe: 15-18a i 18b-20. Prva je kristološko-kozmoška, a druga kristološko-soteriološka. Prvi od kristoloških naslova prve strofe je *eikon* – slika. Ovaj naslov može imati dvostruko značenje: (1) može označavati Krista kao sliku i objavitelja Oca (slično kao u 2 Kor 4,4; 3,18; 4,6), a može označavati i (2)

² Tako je sama osoba Isusa Krista utjelovljenog, raspetog i uskrslog posrednik po kojem Bog objavljuje i ostvaruje svoj spasenjski zahvat i istodobno on je ostvarenje jedinstvenog Božjeg nauma (*mysterion*) odvijeka prisutnog u Bogu (usp. Ef 1,3-14). Krist je riječ koja objavljuje Božji naum (otajstvo) i sadržaj otajstva. Objavitelj i objavljeni u njemu su identični. Spasenje u Kristu je »otajstvo pred vjekovima i pred naraštajima skriveno, a sada očitovano svetima njegovim« – u istom Isusu Kristu (Kol 1,26). Sadržaj toga nauma i njegova objava ostvarenje se u i po osobi i djelu Isusa Krista. Božji naum neshvatljiv je i nedokučiv ljudskom razumu izvan objave (1 Kor 14; Rim 16,25ss), no Bog ga je očitovao i ostvario u Isusu Kristu (Kol 1,26; Ef 1,9), a u potpunosti će biti dovršen kad sve stvoreno na nebesima i na zemlji bude obuhvaćeno pod jednu glavu u Kristu (Kol 1,20).

³ Usp. *Gaudium et spes*, 22 (ubuduće GS).

⁴ Usp. MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije*, Dokumenti 112, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999, br. 37 (ubuduće KR); *Le lettere di san Paolo*, Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo, ³1985, str. 534-537.

⁵ »U početku stvori Bog nebo i zemlju« (Post 1,1).

⁶ Usp. R. E. BROWN, *Giovanni*, Citadella editrice, Assisi ²1979, str. 29-42; L. MORRIS, *Ivan. Tumačenje Evanđelja po Ivanu*, Dobra vest, Novi Sad 1988, str. 82-83.

Kristovu ulogu u stvorenom svijetu, tj. Krista kao sliku i model prema kojemu je Bog stvarao svijet. Ovo drugo značenje valjalo bi povezati s tekstom koji slijedi. Biblijski stručnjaci i teolozi smatraju da nema razloga zašto bi se ova dva značenja međusobno isključivala. Drugi kristološki naslov u himnu je »Prvorođenac svakog stvorenja«. Riječ »Prvorođenac« ne označava prvoga u seriji jednakih, nego je riječ o odnosu između njega (Krista), koji je na početku, i svega ostaloga – cjelokupne stvorene stvarnosti koja je stvorena »u njemu«, »za njega« i »po njemu«. Ovdje, dakle, nije riječ samo o vremenskom prioritetu, nego prije svega o prioritetu dostojanstva te o uzročnosti stvaranja (u skladu s tvrdnjom »za njega« je sve stvoreno, tj. radi njega).

»Po njemu« (*dia auton*) je prijedlog koji se često u Novom zavjetu primjenjuje na Krista kad je riječ o njegovoj kozmičkoj ulozi (usp. 1 Kor 8,6⁷; Iv 1,3.10). Bog je stvorio cjelokupnu stvarnost po Kristu. To znači da je Krist egzemplarni uzrok stvaranja tj. model stvaranja čovjeka na sliku Božju u početku kozmičke stvarnosti. Drugi dio himna nadopunjuje tu Kristovu ulogu u stvaranju njegovom posredničkom soteriološkom ulogom (r. 20.): Bog (Otac) ostvario je spasenje »po njemu« (Kristu) jer je »po njemu« sa sobom izmorio »sve, bilo na zemlji, bilo na nebesima«.

»U njemu« (*en auto*) može značiti da kozmička stvarnost (1) u njemu (Isusu Kristu) ima svoju harmoniju i da je u njemu sve međusobno povezano, tj. da je kozmički red u njemu objedinjen (na to upućuje i r. 17: »sve stoji u njemu«). No, tvrdnja o stvaranju »u njemu« (»u« Kristu) mogla bi biti interpretirana i u smislu (2) instrumentalne uzročnosti, u skladu s izrazom koji slijedi poslije ovoga s obzirom na Kristov odnos prema stvorenoj stvarnosti (a slijedi izraz »po njemu«). Interpretacija tvrdnje da je »u njemu« sve stvoreno u smislu Kristove instrumentalne uzročnosti stvaranja bila bi usklađena i sa starozavjetnom mudrosnom literaturom (usp. Ps 33,6; Mudr 9,1; Sir 42,15; 43,26) prema kojoj je Bog svojom riječju sve stvorio i njome sve drži u redu, a Krist bi na taj način bio poistovjećen s mudročću, kao što to susrećemo u 1 Kor 1,24.30. To znači

da Isus Krist, Riječ i mudrost Božja, daje jedinstvo i harmoniju cjelokupnoj stvorenoj stvarnosti.⁸ Tvrdnje da je »u njemu« sve stvoreno i da sve stoji »u njemu« znače (3) da se božanski ambijent u kojemu se nalazi kršćanin proteže i na čitavu kozmičku stvarnost te (4) da je cjelokupni kozmički red u Kristu međusobno povezan te pripada njegovu *otajstvu*. Cjelokupna stvorena kozmička stvarnost je »u Kristu«, tj. čini sastavni dio *otajstva* Isusa Krista. Istodobno i sve događanje s kozmičkom stvarnošću himan shvaća kao događanje »u Kristu«. Riječ je, dakle, o ontičkom jedinstvu antropologije i kristologije, odnosno o ontološkoj vezi između kozmologije i soteriologije koja prethodi Kristovu utjelovljenju i djelu otkupljenja. Kristova uloga je univerzalna i jedinstvena kroz čitavu povijest spasenja. U Kristu utjelovljenom povijest spasenja objedinjena je u jednu cjelinu. Tako je cijela povijest spasenja bitno kristocentrična, a Isus Krist doista početak i svršetak, alfa i omega cjelokupne stvorene stvarnosti te povijesti spasenja. To potvrđuje i treća kristološko-antropološka tvrdnja.

Treći izraz, »za njega« (*eis auton*), neki egzegete tumače kao egzemplarni uzrok (Krist je model prema kojemu je sve stvoreno), no čini se da je tu osim egzemplarnog potrebno vidjeti i finalni uzrok, odnosno cilj i svrhu stvaranja. Cjelokupna stvorena stvarnost svoj smisao ima u Isusu Kristu. On je cilj stvaranja i u njemu sve doseže svoju puninu. U njemu sve postoji i sve se kreće prema njemu; usmjereno je prema njemu kao svojoj punini. Univerzum je stvoren za njega; on je smisao njegova postojanja te definitivno određenje i cilj njegova razvoja (usp. 1 Kor 8,6). U njemu stvorena stvarnost otkriva svoju prošlost (svoje pori-

⁷ Usp. W. SCHRAGE, *Der erste Brief an die Korinther (1 Kor 6,12 – 11,16)*, u: Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament, VII/2, Benzinger Verlag – Neukirchener Verlag, Düsseldorf – Neukirchen-Vluyn 1995, str. 246-251; C. K. BARRETT, *La prima lettera ai Corinti*, Edizioni Dehoniane, Bologna 1979, str. 240-243.

⁸ Usp. J.-N. ALETTI, *Colossiens 1,15-20. Genre et exegèse du texte Fonction de la thématique sapientielle*, Biblical Institute Press, Rome 1981, str. 98-108.

jeklo), tumači svoju sadašnjost i u njemu vidi svoju budućnost.⁹

Završetak prvoga dijela himna uvodi u drugi dio. Krist je nazvan »Glavom Tijela« (usp. 1,18a): »On je Glava Tijela, Crkve«. Poslije prethodnih tvrdnji koje govore o Kristovoj ulozi u stvaranju, bilo bi logično da r. 18 kaže da je Krist »Glava Tijela, kozmosa« (odnosno Glava svega onoga što je u njemu, po njemu i za njega stvoreno). Međutim, biblijski tekst kaže da je Krist »Glava Tijela, Crkve«. Neočekivana tvrdnja želi naglasiti podudarnost između stvorene i otkupljene stvarnosti: sve što je stvoreno, po Kristu je i spašeno. Krist je »prvorođenac svakog stvorenja« (r. 15) i »prvorođenac od mrtvih« (r. 18b) i tek u »prvorođenstvu od mrtvih« svoj konačni smisao doseže njegovo »prvorođenstvo« među stvorenjima.¹⁰ U Kristu sva stvorena stvarnost ima svoju vrijednost zato što je on i glava Crkve, spašenoga svijeta; u Kristu je sve objedinjeno i u njemu je sve spašeno. U otkupljenju sve postiže svoju punu i definitivnu vrijednost. Cjelokupna kozmička stvarnost, koja je u Kristu, po Kristu i za Krista stvorena, »u njemu, po njemu i za njega« je spašena, da sve »prisprije do (...) mjere uzrasta punine Kristove« (Ef 4,13; usp. Kol 1,19) i da sve »uzraste u njega koji je Glava« (Ef 4,15; usp. 5,23; Kol 2,19).

Redak 18b (»on je Početak, Prvorođenac od mrtvih, da u svemu bude Prvak«) daje definitivnu potvrdu svim tvrdnjama prve strofe. Krist je »Početak«: on je »Početak« stvorenoga, ali i novoga reda koji se ostvaruje njegovim uskrsnućem (a taj je u biti od početka) »da u svemu bude Prvak«. Krist je Prvorođenac svakog stvorenja i suuskrsli su njegova slika (Rim 8,29; 1 Kor 15,20.49). Bog je uskrisio Krista od mrtvih, ali kao Glavu i prvijenca među mnogom braćom (usp. Rim 8,29). U tom povijesno-spasenjskom činu je utjelovljeno obećanje za cijelo čovječanstvo i za svakog pojedinog čovjeka. Uskrsnuće, dakle, ima univerzalno značenje i u sebi sadrži i kozmičku dimenziju: ono povijesti daje njezin konačni smisao. Tek po sjedinjenju s Kristom u uskrsnuću čovjek i cjelokupna stvorena stvarnost dosežu svoju puninu.

Sin je, dakle, »Prvorođenac svakog stvorenja« i model stvaranja svega što je stvore-

no; sve je stvoreno za njega, u vidu njegova utjelovljenja i eshatološkog gospodstva nad svime što je stvoreno (usp. Kol 1,15-20; Rim 5,14; 8,28-29; 1 Kor 8,6; 15,20-28.44-49; 2 Kor 3,17-18; 4,3-6; Gal 4,6; Ef 1,3-14; 4,13; Fil 3,20-21; Hebr 1,1-3; Iv 1,3.10).

U tom novom redu, koji inaugurira Krist uskrsli i nad kojim on kraljuje, on sam je uistinu prvorođenac i prvak. U njemu i po njemu je izmireno sve što je na nebu i na zemlji. U njemu i po njemu stvaranje i otkupljenje pripadaju istoj povijesti spasenja, koja je po njemu i njegovoj univerzalnoj ulozi u djelu stvaranja i u djelu spasenja jedna i jedinstvena, svrhovita i eshatološki protežna. Stvaranje u početku usmjereno je prema Kristovu utjelovljenju i novom stvaranju u njegovu uskrsnuću.

b) Teološki zaključci

Na temelju novozavjetne teologije (Rim 5,14; 8,28-29¹¹; 1 Kor 15,44-49; 2 Kor 3,17-18; 4,3-6; Ef 1,3-14¹²; 4,13; Fil 3,20-21) možemo kazati da je u središtu vjere Pracrkve

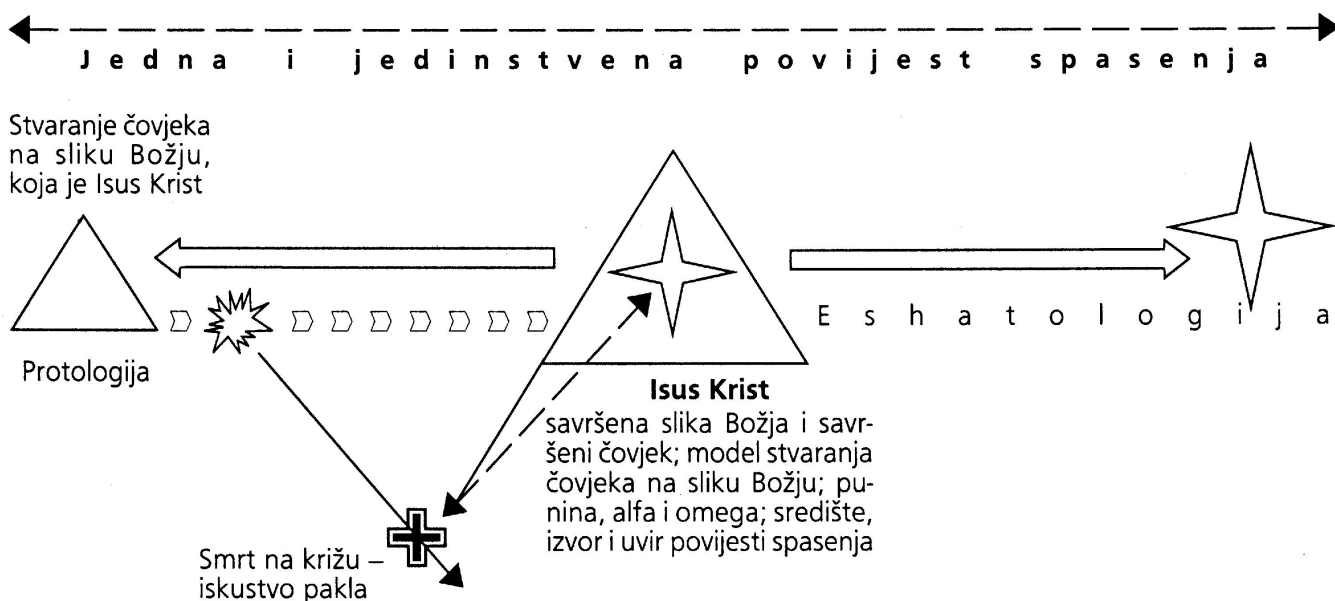
⁹ Usp. Usp. F. MUSSNER, *Creazione in Cristo*, u: J. FEINER – M. LÖHRER (ur.), *Mysterium Salutis*, sv. 4, Queriniana, Brescia 41985, str. 77-86 L. F. LADARIA, *Antropologia teologica*, Piemme, Casale Monferrato 21995, str. 34-40; *Le lettere di san Paolo*, Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo 31985, str. 406-420.; G. GOZZELINO, *nav. dj.*, str. 36-39; S. CIPRIANI (ur.), *Le lettere di s. Paolo*, Cittadella editrice, Città di Castello 1971, str. 512-515; H. M. CARSON, *Kološanima. Filemonu. Tumačenje Pavlovih poslanica Kološanima i Filemonu*, Dobra vest, Novi Sad 1990, str. 40-44; S. LYONNET, *Ruolo cosmico di Cristo in Col 1,15ss alla luce di quello della Tora*, u: Razni autori, *La cristologia di san Paolo*, Paidea, Brescia 1976, str. 57-80; I. DUGANDŽIĆ, *Bog sve u svemu. Odnos Krista i Boga u Pavlovoj teologiji. Egzegetsko teološka studija o strukturi teologije apostola Pavla*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996, str. 119-124.

¹⁰ Usp. KR 37.

¹¹ M. THEOBALD, *Römerbrief, Kapitel 1-11*, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1992, str. 247-253; U. WILCKENS, *Der Brief an die Römer (Röm 6-11)*, u: *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, VI/2, Benzinger Verlag – Neukirchener Verlag, Düsseldorf – Neukirchen-Vluyn 1980, str. 163-170.

¹² Usp. J. PFAMMATTER, *Epheserbrief, Kolosserbrief*, Echter Verlag, Würzburg 1987, str. 13-17.

Crtež 6.

vjera da je Bog sve stvorio u Kristu, po Kristu i za Krista svoga Sina. Postoji samo jedan spasenjski red (jedna ekonomija spasenja), a stvaranje, utjelovljenje, otkupljenje i uskrsnuće su različiti elementi toga jednog i jedinstvenog spasenjskog reda, obilježenog središnjom i univerzalnom Kristovom ulogom (usp. crtež 6).

Novozavjetna teologija povezuje kristologiju s protologijom. Središnju ulogu utjelovljenoga Sina ne prepoznaje samo u djelu otkupljenja, nego je proteže na cjelokupnu povijest spasenja, uključujući i djelo stvaranja. Novozavjetno poimanje cjelokupnoj povijesti spasenja daje snažnu kristocentričnu i eshatološku perspektivu, utemeljenu na Kristovu utjelovljenju, smrti i uskrsnuću. Tako utjelovljeni Krist ima središnju ulogu i univerzalno značenje s obzirom na cjelokupnu kozmičku stvarnost, njegova se uloga proteže se na cijelu povijest spasenja (a nije ograničena samo na obnovu reda narušenog grijehom, tj. na djelo otkupljenja) i čini temelj jedinstva cjelokupne povijesti spasenja. Predstavlja temelj jedinstva između protologije i eshatologije, te između kristologije i kozmologije s antropologijom.

To znači:

- Odnos s Kristom je konstitutivan, bitan i nezaobilazan element ljudskog bića. Bog nikada nije mislio na čovjeka i na antropo-

centričnu stvorenu stvarnost bez njihova odnosa s Kristom i bez njihove usmjerenosti prema Isusu Kristu. Krist uistinu predstavlja ključ za razumijevanje povijesti spasenja i temelj jedinstva svega što je postojalo, što postoji i što će postojati.

- Svako ljudsko biće kojemu je darovano postojanje, apriorno i neovisno o svijesti i o osobnom odnosu prema Isusu Kristu, kristovsko je biće (*esse Christicum*)¹³, usmjereno prema Isusu Kristu. Postoji ontološko jedinstvo između Krista i svakoga čovjeka. Već prije krštenja i evangelizacije i neovisno o osobnom odnosu prema Kristu čovjek pripada otajstvu Isusa Krista. Poradi toga što red stvaranja pripada redu spasenja, svaki čovjek pripada otajstvu Isusa Krista te postoji temeljna otvorenost svakog čovjeka Kristu. Ne postoji niti može postojati ijedan čovjek koji bi bio isključivo »naravni« i koji ne bi bio usmjeren prema Kristu (bez obzira na vlastitu spoznaju o tome i bez obzira na osobna vjernička opredjeljenja). Zajedno s čovjekom i čitava kozmička stvarnost je kristocentrična.
- Postoji ontološko jedinstvo cjelokupne stvorene stvarnosti i svih ljudi u Kristu. Princip jedinstva stvorenoga svijeta i ljudskoga roda je Isus Krist (a ne grešni Adam).
- Stvaranje Adama »u početku« dovršeno je Kristovim utjelovljenjem i usmjereno pre-

¹³ Usp. G. GOZZELINO, *nav. dj.*, str. 54-62.

ma novom stvaranju u uskrsnuću te prema eshatološkom sjedinjenju s Kristom uskrsnim.

- Model stvaranja čovjeka »u početku, na sliku Božju« (usp. Post 1, 26-27) je Krist, Riječ Božja koja se imala utjeloviti. Prava i savršena slika Božja je Isus Krist (usp. Kol 1,15), a čovjek stvoren »na sliku Božju« stvoren je na sliku Isusa Krista. On, utjelovljeni Sin Božji, Isus Krist, je savršeno ostvarenje Božjeg nauma o čovjeku i savršena slika Božja. Prvi čovjek, Adam, je samo slika onoga koji je imao doći.¹⁴

- Biti »u Kristu, po Kristu i za Krista« znači proizlaziti kao njegova skica, pripadati nizu koji se zove »Isus Krist« i u Kristu otkrivati vlastiti prototip te neiscrpn i ključ interpretacije čovjeka i čitave kozmičke stvarnosti.

- Biti »u Kristu, po Kristu i za (u vidu) Krista«, kao ontička struktura svakog pojedinog čovjeka, predstavlja nepovredivi temelj čovjekova dostojanstva.

- Kristovo utjelovljenje (hipostatsko sjedinjenje božanske i ljudske naravi) je apsolutna novost i slobodni zahvat Trojedinog Boga u ljudsku povijest i istodobno dovršenje i punina težnje upisane u ljudsko biće »u početku«, pri stvaranju čovjeka »na sliku Božju« (usp. Post 1, 26-27).

- Teološko vrednovanje utjelovljenja zahtijeva i kristocentričnu interpretaciju povijesti spasenja. Kristovo utjelovljenje nije plod grijeha, nego slobodni Božji zahvat u ljudsku povijest koji pripada Božjem naumu spasenja odvijeka (usp. Ef 1,3-14). Ovo zahtijeva i novo (kristocentrično umjesto hamartocentričnog) promišljanje cjelokupne povijesti spasenja i pojedinih teoloških traktata. Milost ne treba razlikovati i dijeliti na onu koja nam je dana prije grijeha i onu koja nam je dana poslije grijeha. Spasenje jest obnova reda narušenog grijehom, ali to se događa zato što je čovjek Kristovim utjelovljenjem i po njegovu pashalnom otajstvu konačno i definitivno sjedinjen s onim u kojemu, po kojemu i za kojega je stvoren i od kojega se grijehom udaljio.¹⁵

- Bog je vjeran čovjeku kojega je stvorio. Objavljuje mu se na njemu prilagođen način. Potvrđuje njegovo ljudsko dostojanstvo i slobodu, njegove mogućnosti i granice i po-

ziva ga na vjernost vlastitom ljudskom identitetu. Vjeran je njegovim mogućnostima i antropološkim datostima, njih potvrđuje i zahtijeva njihovo poštovanje.

- Kozmička stvarnost u Kristu je objedinjena i rekapitulirana. Krist je sa sobom sjedinio »potpunog i svakog čovjeka« i na sebe preuzeo posljedice grijeha.¹⁶ Otkupiteljskom žrtvom na križu i uskrsnućem Isusa Krista započinje novo stvaranje usmjereno prema suobličenju Kristu uskrsnome i eshatološkom sjedinjenju čovjeka i kozmičke stvarnosti s Ocem (usp. 1 Kor 15,22-28; Ef 1,22-23; 4,15 — 16; Kol 1,18-20; Rim 8,28-30).¹⁷

Utjelovljenje Isusa Krista, stoga, ima kozmičko, natpovijesno i eshatološko značenje i predstavlja središnji događaj ljudske povijesti; »puninu vremena« (usp. Gal 4,4). Ljudsku povijest, stoga, s pravom određujemo vremenom prije i poslije njegova rođenja.

Utjelovljenjem je Krist u sebi rekapitulirao čitavu stvorenu stvarnost i neopozivo se sjedinio sa svakim čovjekom. Na sebe je preuzeo ljudsku narav označenu grijehom i iskustvo robovanja. Svojim prinosom Ocu do kraja na križu i svojim uzvratnim darom, Krist prinosi Ocu i cijelo čovječanstvo, a cijelo čovječanstvo i čitava stvorena stvarnost u Kristu postaju uzvratnim darom Bogu. Čovjekov »ne« izgovoren Bogu u grijehu, u Kristovu prinošenju Ocu na križu postaje »da«. Radi ontološkog jedinstva Krista sa svakim čovjekom i jedinstva ljudskog roda u Kristu,

¹⁴ Usp. GS 22.

¹⁵ Usp. G. MARTELET, *Il primogenito di ogni creatura. Abbozzo di una visione cristologica della creazione*, u: »Communio. Strumento internazionale di un lavoro teologico« (1976)5,18-47; W. KERN, *Interpretazione teologica della fede nella creazione*, u: J. FEINER – M. LÖHRER (ur.), *Mysterium Salutis*, sv. 4, Queriniana, Brescia 41985, str. 89-191; G. IAMMARRONE, *L'uomo immagine di Dio. Antropologia e cristologia*, Borla, Roma 1989, str. 47-80; J. L. Ruiz de la PENA, *Immagine di Dio. Antropologia teologica fondamentale*, Borla, Roma 1992, str. 66-81. Usp. GS 22; KR 35.41-48.

¹⁶ Usp. GS 22.

¹⁷ »Polazeći od Isusova dolaska na svijet, i iznad svega od njegove smrti i uskrsnuća, razumije se posljednji smisao blizine Riječi svim ljudima. Isus dovršava svu povijest (usp. *Gaudium et spes*, 10 i 45).« (KR 49)

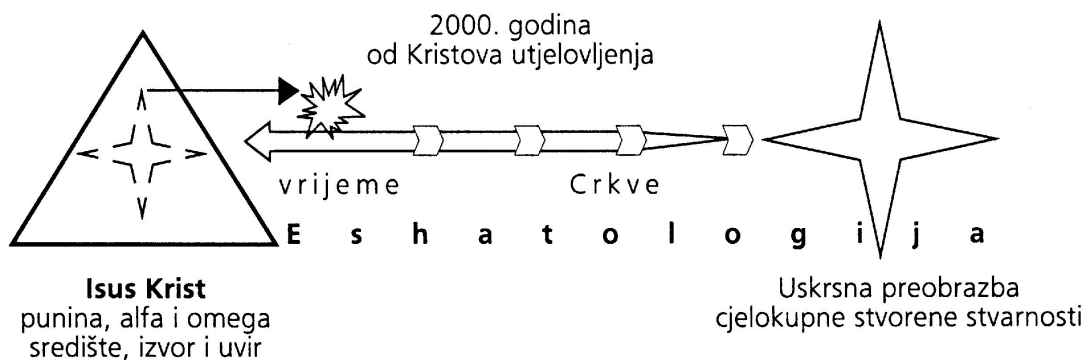
čin Kristova prinošenja Ocu na križu čin je i ljudskog prihvaćanja Božjeg prijateljstva i novog otvaranja izabranju i predodređenju koje Bog nudi čovjeku, a u njemu i svemu stvorenju, od početka (usp. Ef 1,3-14; Kol 1,15-20). Po Kristovu uskrsnuću čovjek postaje dionikom izmjene dara u ljubavi u božanskom zajedništvu, među osobama Presvetoga Trojstva. Postajući baštinikom Trojstvenog života, čovjek biva zahvaćen božanskom uosobljenom i osobnom ljubavlju – Duhom Svetim. Snagom dara Duha Svetoga i uskrsnog dioništva na božanskom životu, čovjek biva pobožanstvenjen.

Kristovom pobjedom nad grijehom i snagom uskrsne preobrazbe koja je započela njegovim uskrsnućem započela je preobrazba čovjeka koja se širi i na cjelokupnu kozmičku stvarnost, a bit će dovršena u konačnom ostvarenju »novog neba i nove zemlje«, gdje će »sve stvorenje, oslobođeno ropstva raspadljivosti, sudjelovati u slobodi slave djece Božje« (usp. Rim 8,21), a Bog biti »sve u svemu« (usp. 1 Kor 15,28) (kršćanski panenteizam¹⁸).

2000 godina rodio Isus Krist, nego Crkva želi – posvješćujući Kristovu univerzalnu i kozmičku ulogu te spasenjsku snagu njegova djela ostvarenog u ljudskoj povijesti – u kršćanima probuditi otvorenost za uskrsni dinamizam koji je s Kristom započeo u ljudskoj povijesti i kojemu su se oni otvorili po sakramentima krsta, potvrde, euharistije i po ostalim sakramentima. Ljudska povijest je po Kristovom ulasku u ljudsku povijest i po njegovu djelu ostvarenom u ljudskoj povijesti zadobila svoj cilj. Povijest u sebi, stoga, već sadrži anticipaciju svoje budućnosti – uskrsnu preobrazbu, koja je s Kristom ušla u ljudsku povijest. Taj je cilj ljudske povijesti ostvaren i objavljen u njegovu uskrsnuću. Stoga Veliki jubilej 2000 godina od Kristova utjelovljenja u stvari usmjerava kršćane prema uskrsnoj budućnosti i u njima budi uskrsni dinamizam (usp. crtež 7).

Naime, po Kristovu povijesnom ulasku u svijet po otajstvu utjelovljenja, po sjedinjenju s čovjekom i po čovjeku sa svim stvorenjem, stvorena stvarnost u sebi nosi klice uskrsnuća i tako anticipira na svojoj buduć-

Crtež 7.

3. ZAKLJUČAK: ZNAČENJE SLAVLJA VELIKOG JUBILEJA UTJELOVLJENJA

Crkva obilježava i slavi 2000 godina od Kristova utjelovljenja i njegova rođenja iz krila Djevice Marije. Slavljenjem Velikog jubileja 2000. Crkva želi produbiti kršćansku svijest o univerzalnoj i kozmičkoj ulozi osobe Isusa Krista u cjelokupnoj povijesti spasenja. Slavlje 2000. godine ipak nije poziv na vraćanje u povijest, u vrijeme kad se prije

nosti. Događaj Isusa Krista je univerzalni i eshatološki događaj i zato je on u sebi jamstvo da neće biti nikakve naknadne automanifestacije Božje i nikakve eshatološke dastosti koja bi nadišla uskrsni događaj, nego se kroz povijest ostvaruje, a na koncu povijesti će se jednostavno u kozmičkoj dimenziji aktualizirati, uskrsnuće koje se već dogodilo s Kristom.

¹⁸ Izraz grčkog porijekla *pan-en-theoi* (sve u Bogu).

Potpuni smisao i značenje otajstva utjelovljenja te važnost slavlja Velikog jubileja utjelovljenja ne pronalazimo, dakle, u prošlosti, u vremenu prije 2000 godina kad se Krist utjelovio, niti u proteklom razdoblju kroz 2000 godina. Nego, kao što Kristovo utjelovljenje i njegov ulazak u ljudsku povijest ima svoje ispunjenje u uskrsnuću, tako i proteklo kronološko razdoblje od 2000 godina, od Kristova utjelovljenja do danas, svoj smisao i svoje značenje pronalazi tek u okrenutosti prema koncu povijesti i treba ga tražiti i promatrati u perspektivi uskrsne eshatološke budućnosti. Slavlje Velikog jubileja utjelovljenja dobiva svoje puno značenje tek u svojoj eshatološkoj perspektivi.

Vrijeme Crkve, vrijeme kojemu pripada i Veliki jubilej 2000 godina od Kristova utjelovljenja, je »međuvrijeme« koje nije samo kronološka determinacija u smislu da poslije njega (vremena) dolazi eshatologija. »Međuvrijeme« u kojemu živi Crkva označeno je eshatološkim određenjem u smislu »već i još ne«. Kršćanska egzistencija označena je, stoga, eshatološkom napetošću: oni

koji su sjedinjeni s Kristom u ovom svijetu, predodređeni su za eshatološku budućnost kada će biti sve očitovano (usp. 1 Iv 3,2). Već 2000 godina Crkva i kršćani žive eshatološku datost, koja je započela povijesnim događajem Isusa Krista. To budi kršćansku odgovornost za ovaj svijet i potiče na novo buđenje i otvorenost snazi uskrsnuća te djelovanju Duha Svetoga u odlučnijoj i obnovljenoj zauzetosti za usklađivanje ovoga svijeta s eshatološkom stvarnošću i za podvrgavanje svega Kristu.

Veliki jubilej utjelovljenja potiče kršćane na usmjeravanje i podvrgavanje svega Kristu uskrsnome. Jedinstvenost, univerzalnost i kozmičko značenje Kristova utjelovljenja postaju u kršćanskom životu nadahnućem dinamičkog pristupa i kršćanskog zauzimanja u preobrazbi ovoga svijeta i u nastojanju oko njegova usklađivanja s vrednotama eshatološkog kraljevstva Božjega prema kojemu je povijest okrenuta, a koje je započelo eshatološkim događajem Isusa Krista, tj. njegovim ulaskom u ljudsku povijest po otajstvu utjelovljenja.